

FORTEPIANO IJROCHILIGIDA BADIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH MASALALARI

Xasanova Gulidjahan Tuychiyevna

R. Glier nomidagi RIMMning maxsus fortepiano o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada fortepiano ijrochiligida badiiy tafakkurni shakllantirish muammolari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Ijrochilik jarayonida musiqiy tafakkur, badiiy obraz, interpretatsiya hamda texnik mahoratning o'zaro uyg'unligi masalalari yoritiladi. Shuningdek, fortepiano ta'limida badiiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlar va metodik vositalar tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *fortepiano ijrochiligi, badiiy tafakkur, musiqiy obraz, interpretatsiya, ijrochilik mahorati, pedagogik yondashuv.*

Аннотация: *В данной статье анализируются проблемы формирования художественного мышления в фортепианном исполнительстве с научной, теоретической и практической точек зрения. Выделены вопросы гармонии музыкального мышления, художественного образа, интерпретации и технического мастерства в процессе исполнения. Также проанализированы педагогические подходы и методические средства, способствующие развитию художественного мышления в фортепианном образовании.*

Ключевые слова: *фортепианное исполнение, художественное мышление, музыкальный образ, интерпретация, исполнительские навыки, педагогический подход.*

Zamonaviy musiqa ta'limida fortepiano ijrochisini tayyorlash jarayoni nafaqat texnik malakalarni egallash, balki ijrochining badiiy tafakkurini rivojlantirish bilan ham chambarchas bog'liqdir.

Chunki badiiy tafakkur ijrochining asarni chuqur anglash, musiqiy obrazni his etish va uni tinglovchiga yetkazish imkoniyatini belgilab beradi.

Shu bois fortepiano ijrochiligida badiiy tafakkurni shakllantirish masalasi bugungi kunda dolzarb ilmiy-pedagogik muammo sifatida qaralmoqda. Badiiy tafakkur — ijrochining musiqiy asarni obrazli, emotsional va mazmuniy jihatdan chuqur idrok etishi hamda ushbu idrokni ijro jarayonida badiiy vositalar orqali ifodalash qobiliyatini ifodalaydi. U musiqiy tafakkurning murakkab shakli bo'lib, ijrochining intellektual tahlili, emotsional sezgirligi va estetik didi uyg'unligida namoyon bo'ladi.

Fortepiano ijrochiligida badiiy tafakkur notalarda ifodalangan musiqiy g'oyani anglash, kompozitor tomonidan belgilangan uslubiy xususiyatlarni tushunish va asarning ichki mazmunini ochib berish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi.

Badiiy tafakkur jarayonida ijrochi asarni nafaqat texnik jihatdan to'g'ri bajarishga, balki undagi obrazlar tizimini, emotsional holatlarni va dramatik rivojlanishni ifodalashga intiladi. Bu holat individual ijro talqinining shakllanishiga xizmat qilib, har

bir ijrochining o'ziga xos interpretatsion yondashuvini yuzaga keltiradi. Shu jihatdan badiiy tafakkur ijrochilik faoliyatining ijodiy asosini tashkil etadi. Fortepiano texnikasini mustaqil maqsad emas, balki badiiy g'oyani ifodalash vositasi sifatida qo'llaydi. Dinamik rang-baranglik, tovush bo'yoqlari, frazirovka va artikulyatsiya kabi ijrochilik elementlari musiqiy obrazni shakllantirishda muhim ifoda vositalariga aylanadi. Ijro jarayonida tovushning sifat jihatidan boshqarilishi, tembriy xilma-xillik va ritmik elastiklik orqali musiqiy mazmun yanada ta'sirchan ifodalanadi. Natijada fortepiano ijrochiligi nafaqat texnik mukammallik, balki chuqur badiiy mazmun va estetik ta'sir bilan boyiydi.

Fortepiano ijrochiligida texnika va badiiylik o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan, bir-birini to'ldiruvchi tushunchalar sifatida namoyon bo'ladi. Texnik yetuklik ijrochining klaviaturani erkin boshqarishi, tovush chiqarish mexanizmlarini mukammal egallashi hamda murakkab ijrochilik elementlarini aniq va barqaror bajarish qobiliyatini ifodalaydi. Biroq texnik mahoratning o'zi mustaqil maqsad bo'la olmaydi; u faqatgina badiiy g'oyani to'liq va ishonarli ifodalash uchun zarur bo'lgan vosita sifatida qaraladi.

Badiiy tafakkur esa texnik mashqlarning mazmunan boyitilishini ta'minlab, ularni aniq badiiy maqsadga yo'naltiradi. Ijrochining musiqiy obrazni tasavvur qilishi, emotsional holatlarni anglab yetishi va asarning ichki dramatik rivojini his etishi texnik harakatlarga ongli va maqsadli tus beradi. Shu sababli texnik mashqlar jarayonida badiiy tasavvurga tayanish ijrochilikning mexanik xarakter kasb etishining oldini oladi hamda mashqlarning ijodiy mazmunini oshiradi.

Fortepiano ta'limi jarayonida texnik mashqlarni badiiy tasavvur bilan uyg'unlashtirish talabanning musiqiy tafakkurini rivojlantirishda muhim pedagogik ahamiyatga ega. Mashqlarni muayyan obraz, xarakter yoki emotsional holat bilan bog'lab bajarish ijrochining eshitish qobiliyatini, tovush sifati ustidan nazoratni va interpretatsion yondashuvini takomillashtiradi. Natijada texnika va badiiylikning uyg'unligi asosida shakllangan ijrochilik madaniyati fortepiano ta'limining samaradorligini oshiradi hamda kelajakdagi professional faoliyat uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Fortepiano darslarida badiiy tafakkurni shakllantirish bir qator pedagogik, metodik va psixologik omillar orqali amalga oshiriladi. Ushbu omillar o'quvchining musiqiy idrokini chuqurlashtirish, ijodiy fikrlashini rivojlantirish va interpretatsion qobiliyatini mustahkamlashga xizmat qiladi. Asosiy omillar quyidagilardan iborat:

Texnik vositalar va ifoda vositalarining maqsadli qo'llanilishi:

Texnika va badiiylikning uyg'unligi badiiy tafakkur shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Dinamik o'zgarishlar, frazirovka, artikulyatsiya, pedal ishlatish va tovush rang-barangligini ongli ravishda nazorat qilish orqali ijrochilikning badiiy mazmuni to'liq ochib beriladi. Texnik vositalar obrazni yaratish va musiqiy g'oyani ifodalash vositasi sifatida ishlatiladi.

Emotsional idrok va musiqiy fantaziya: Talabanning musiqiy asarni emotsional va obrazli tarzda anglash qobiliyati badiiy tafakkurning asosi hisoblanadi. Musiqiy kontekstni tushunish, asar xarakterini sezish va ijro davomida shaxsiy his-tuyg'ularni

uyg'unlashtirish ijrochining individual interpretatsiyasini shakllantiradi. Bu jarayonda pedagogning obrazli tushuntirishlari, vizual va audial materiallardan foydalanishi muhim rol o'ynaydi.

Analitik va tafakkuriy faoliyatni rivojlantirish: Badiiy tafakkur faqat hissiy idrok bilan cheklanmaydi, balki musiqiy tuzilmani, ritmik va garmonik munosabatlarni, kompozitor uslubini tizimli tahlil qilish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Talabaga asarni qatlamma-qatlam tahlil qilish, har bir fraza va akkordni badiiy nuqtai nazardan baholash ko'nikmalari o'rgatiladi. Bu ijro jarayonida ongli qarorlar qabul qilishga imkon yaratadi.

Interfaol va individual pedagogik yondashuv: Har bir o'quvchining individual xususiyatlari va texnik darajasi hisobga olinadi. Dars rejasi o'quvchining musiqiy qobiliyati, o'rganishga bo'lgan motivatsiyasi va ijodiy salohiyatiga moslashtiriladi. Interfaol metodlar yordamida o'quvchi faqat passiv tinglovchi emas, balki o'z o'rganish jarayonining faol subyekti sifatida jalb qilinadi.

Shu tarzda, fortepiano darslarida badiiy tafakkurni shakllantirish kompleks pedagogik jarayon bo'lib, texnik, emotsional, tafakkuriy va ijodiy faoliyatning uyg'un integratsiyasini talab qiladi. Bu jarayon o'quvchining individual ijrochilik madaniyatini rivojlantiradi va musiqiy asarlarni chuqur, mazmunli va obrazli ifodalashga imkon yaratadi.

Xulosa: Forteplano ijrochiligida badiiy tafakkur shakllantirish – bu texnik mahoratni rivojlantirish bilan birga, musiqiy obrazni chuqur anglash, emotsional idrok va interpretatsion qobiliyatni birlashtiruvchi murakkab pedagogik jarayon hisoblanadi.

Badiiy tafakkur ijrochining individual ijodiy yondashuvini shakllantiradi, texnik vositalarni badiiy maqsadga yo'naltirishga xizmat qiladi va musiqiy asarning mazmunini tinglovchiga aniq yetkazish imkonini beradi.

Ta'lim jarayonida texnika va badiiylikning uyg'unligi, emotsional idrok, analitik tafakkur hamda interfaol pedagogik yondashuvlar o'quvchining musiqiy tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Shu sababli fortepiano ta'limida badiiy tafakkurni rivojlantirish nafaqat ijrochilik madaniyatini oshiradi, balki kelajakdagi professional faoliyat uchun mustahkam poydevor yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sh.Xolmatov. Forteplano ijrochiligida innovatsion maxsus mashqlar hamda pedagogik ilmiy-metodlarni rivojlantirish metodikasi// O'quv qo'llanma Termiz-2023 17-25 betlar.

2. Rajabova D. "Forteplano mashg'ulotlari" (forteplano ta'limi metodikasi)T.: "O'qituvchi" 1994. 23 b.

3. Нейауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога. 5-е изд. - М.: Музыка, 1988.— 29 с